

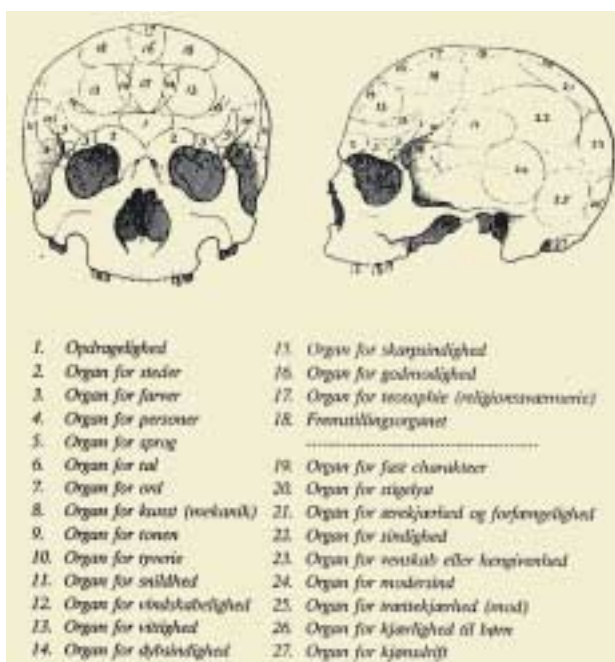
Til forsvar for frenologien

Lektor i etnologi Lene Otto

»Min Hjerne = Organisation forklarer mig som Frenolog fuldkommen baade Fortrinene og Svaghederne i min Intellektualitet. Mit eget Hoved har ganske stadfæstet mig Sandheden af Galls lære« [1].

Carl Otto (1795-1879) fik efter nøje undersøgelser af sit eget kranium bekræftet, at han var et »Gemyts- og ikke et Forstandsmenneske« [1]. Dette udsagn bygger på en lære om hjernen, som først blev udviklet af den i citatet nævnte J.F. Gall (1758-1828) og senere i hans samarbejde med J.C. Spurzheim (1776-1832) fik betegnelsen frenologi. Den frenologiske lære antog, at hjernen er sæde for de psykiske eller sjælelige egenskaber (Figur 1). Jo mere udpræget en egenskab er, desto mere udviklet er det modsvarende område i hjernen. De udviklede områder former kraniet med forhøjninger og furer. Ved grundige empiriske studier af kraniets ydre form kan lægen således få indblik i personernes sjælelige egenskaber [2].

Sådanne studier fik Carl Otto rig mulighed for at foretage, da han i 1828 blev ansat som læge ved Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset på Christianshavn, og det var en stor tilfredsstillelse for ham, at den frenologiske lære viste sig særlig anvendelig på forbrydere. Han nøjedes ikke med at undersøge de indsattes hovedskaller, men tog også gipsafstøbninger af dem, ligesom han opkøbte hoveder af halshuggede mordere.

Figur 1. Kobberstik fra 1805 hvor hjerneskalen er inddelt i felter, som hver især vidner om hvert deres menneskelige karaktertræk eller egenskab. Gengivet med tilladelse fra Kulturcentret Assistens, København.

For som han skrev i sine erindringer: »Det var mig naturligvis paa den Tid af stor Vigtighed at have saa mange Forbryder-hoveder som muligt for stadig at kunne undersøge mine Anskuelsers Rigtighed« [1]. På baggrund af de kranioskopiske studier skrev han Phrænologien (1825), ligesom han skrev flittigt om emnet i tidsskrifterne Nye Hygæa og Tidsskrift for Frenologien, som han selv redigerede.

Carl Otto stiftede bekendtskab med hjerneskalslæren på sin tre år lange dannelsesrejse i Europa efter afslutningen af lægestudiet. Frenologien blev omtalt som en videnskab, men den blev også brugt til underholdning i de såkaldte frenologiske saloner, hvor de tilstedeværendes hovedskaller blev befølt og sammenlignet med buster, hvorpå Galls system var indtegnet på hovedskallen [3]. Hjernen var opdelt i områder eller »organer« for karakteregenskaber som religionssvæbneri, trættekærhed, tyveri, stigelyst og moderkærlighed. Denne lære bidrog til en generel interesse inden for medicin og psykiatri for at forstå sammenhængen mellem menneskers fysik og deres personlighed. Frenologien gjorde det muligt at drage slutninger om individers tilbøjeligheder, men den blev også forhadet, fordi den menneskelige sjæl fik en materialistisk forklaring på bekostning af en moralsk [4]. Selv om hjerneskalens form determinerede den forbryderiske karakter, understregede Carl Otto dog ofte, at opdragelse og uddannelse kunne forbedre mennesker, ligesom hans egen uddannelse havde gjort ham til det, han var, skønt han ikke var et forstandsmenneske.

Som redaktør af Bibliotek for Læger i årene 1828-1846 kom han i det hele taget i stadig større opposition til de læger, som gennem Ugeskrift for læger arbejdede på at føre lægevidenskaben i en mere stringent naturvidenskabelig retning. Carl Otto derimod fulgte hellere »Tænkningens Vei end Eksperimenternes og den prøvede Rutines« [1]. Derfor ville adjektivet spekulativ, som i eftertiden er blevet hæftet på frenologien for at antyde dens uvidenskabelighed, i Carl Ottos ører snarere have lydt som en positiv anerkendelse, for han mente, at udviklingen betød, at lægevidenskaben »alt for ofte er mere empirisk end videnskabelig, ja hyppigen uden Støtte fra Spekulationens Side ...« [1].

Korrespondance: Lene Otto, Afdelingen for Etnologi, Københavns Universitet, DK-2300 København S. E-mail: lotto@hum.ku.dk

Litteratur

1. Otto C. Af mit Liv, min Tid og min Kreds. En autobiografisk Skildring. København: L. A. Jørgensens Forlag, 1879.
2. Salmonsens Leksikon Carl Otto. København: J. H. Schultz Forlagsboghandel A/S, 1934:681.
3. Jacobsen AS. Carl Ottos forbryderhoveder. Bibliotek for Læger 2004;196:132-61.
4. Porter R. The Greatest Benefits to Mankind. London: Harper Collins Publishers, 1997.